

лиза языкового материала выделены доминантные вербальные средства, которые способствуют реализации интенции гармонизировать отношения между адресантом и адресатом, проанализировано их употребление на лексическом, синтаксическом и прагматическом уровнях. Выделены основные невербальные и паравербальные средства коммуникации, сопровождающие вербальное воплощение намерения оптимизации конфликта. Установлено, что на стадии разрешения конфликта использование адресантом анализированных средств общения направлено на демонстрацию позитивного отношения к партнеру по коммуникации, проявление собственной заинтересованности в разрешении конфликта, а также выражении чувства сожаления из-за разногласий, возникших в отношениях с адресатом, и желание восстановить гармоничную межличностную интеракцию.

Ключевые слова: разрешение конфликта, вербальные, невербальные, паравербальные средства коммуникации, адресант, адресат.

УДК 811.161:81'255.4

Оксана Приймачок

УКРАЇНСЬКИЙ КОМПОНЕНТ РОСІЙСЬКОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ ПОЕМИ Т. ШЕВЧЕНКА «ГАЙДАМАКИ»

Статтю присвячено детальному описові українських безеквівалентних компонентів художнього перекладу, які репрезентують тісний інтертекстуальний зв'язок з оригіналом. Матеріалом для аналізу стала поема Т. Г. Шевченка «Гайдамаки» та її переклад російською мовою. Подолання мовного бар'єру в перекладі зводиться головно до творчого перекодування одиниць із виразним етнокультурним забарвленням. Тому безеквівалентні компоненти оригіналу в будь-якому перекладі – явище цілком виправдане й закономірне. У перекладах з близькоспоріднених слов'янських мов можливості транскодування таких одиниць набагато ширші, ніж у випадку з неспорідненими мовами. Досліджено такі неперекладні утворення: ономастикон (антропоніми, топоніми), слова-реалії (історичні, побутові), псевдореалії, архаїзми, розмовно-просторічна лексика, фразеологізми, паремії, окремі форми слів та синтаксичні конструкції. Показано, що основні прийоми відтворення специфічно українських компонентів у цьому російському перекладі – це транскрипція і транслітерація, калькування, а також залучення лексем зі сфери обмеженого чи пасивного вживання (архаїзмів, діалектизмів, просторіччя).

Ключові слова: перекладознавство, художній переклад, безеквівалентний компонент, інтертекстуальність, реалія, транскодування, калькування, національний колорит.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасне перекладознавство, диференційоване з огляду на його об'єкт (художній, інформативний, машинний) та залучені методології (герменевтика, когнітологія, семіотика, структуралізм, компаративістика), давно вже стало справжньою міждисциплінарною галуззю знань. Художній переклад має особливий статус, адже крім забезпечення контактних і пізнавальних функцій, він виконує цілу низку естетичних завдань. Дихотомія «свого» й «чужого» була і є однією з центральних проблем теорії художнього перекладу. Історія перекладознавчої науки демонструє, як протягом століть у різних літературних традиціях переклад сприяв руйнуванню загальноприйнятої аксіології свого/чужого або, навпаки, зміцнював її. Прийняття тієї чи іншої стратегії було справою ступеня розвитку національної мови і самосвідомості, обраної перекладачем естетичної чи ідеологічної платформи, зрештою, навіть культурної політики. Видається, що проблема взаємодії «свого» і «чужого» слова (художнє втілення чужого як свого, перекодування поетики чужого твору для власних художніх цілей тощо) повинна зовсім по-різному зазвучати при дослідженні оригінального чи перекладного тексту. Адже переклад – це «шанс, даний мовам у їхньому прагненні зблизитися. Спосіб реалізації цього шансу – наближення мови перекладу до мови першотвору, шлях до чужого, дивного, незвичного; (від)творення цього чужого, творення на межі мов і між мовами, творення мови» [4, с. 104].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо в літературознавстві, зокрема в літературній компаративістиці, явище інтертекстуальності досить ґрунтовно вивчено, то в перекладознавстві ця проблема залишається відкритою, незважаючи навіть на очевидний факт: будь-який переклад є інтертекстом за своєю суттю, тому він повинен мати запозичені з оригіналу неперекладені одиниці – концептуально важливі та культурно марковані. Ця ідея епізодично представлена в окремих перекладознавчих студіях зарубіжних (С. Влахов, Г. Гачечиладзе, М. Каспаров, Г. Денисова, У. Еко, І. Клюканов, П. Тороп, С. Флорин та ін.) та українських дослідників (О. Гайнічеру, В. Державин, М. Зеров, Г. Кочур, В. Коптілов, Л. Коломієць та ін.), проте базується головно на перекладах з неслов'янських мов. На думку відомого російського дослідника Є. Еткінда [8], мистецтво перекладу перебуває в полоні двох суперечливих тенденцій. Перша – підлаштувати чуже мистецтво до сприйняття іншомовним читачем,

зробити незвичне звичним, далеке близьким. Друга натомість спонукає розкрити перед читачем багатство мистецтва, показати йому красу різноманітних національних форм, історичних нашарувань, змусити читача пережити естетичне захоплення далеким, чужим мистецтвом. Жодна з цих тенденцій, на переконання вченого, не може перемагати, бо кожна має свої позитивні й негативні аспекти, тому не сприймається як абсолют. Теорія не може пропонувати готових рецептів вирішення конкретних перекладацьких завдань. Розв'язки цих проблем завжди будуть з'являтися в процесі перекладацької творчості й будуть зумовлені сумою різних чинників: загальної філологічної компетенції, смаку, інтуїції, зрештою, поетичного дару перекладача.

Мета і завдання статті. Головна мета цієї наукової розвідки – схарактеризувати українські безеквівалентні національно марковані компоненти перекладу поеми Т. Г. Шевченка «Гайдамаки» російською мовою. Заявлена мета зумовлює необхідність розв'язання таких завдань: 1) виокремити неперекладені на російську мову одиниці оригінального твору; 2) класифікувати їх за семантичною й тематичною ознакою; 3) дати лінгвостилістичну характеристику безеквівалентних одиниць; 4) з'ясувати емоційно-образне призначення подібних інтертекстуальних елементів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Російськомовна Шевченкіана розпочалася ще за життя Тараса Шевченка й продовжується дотепер. Тому зовсім не дивно, що найвизначніші твори українського генія мають по кілька російських версій. Так, наприклад, поему «Катерина» свого часу перекладали С. Городецький та М. Ісаковський, «Кавказ» – П. Антокольський та К. Благініна, «Сон» – В. Державін і М. Цвельов. У 30-і роки ХХ ст. з'явився переклад поеми «Гайдамаки», виконаний Б. Тургановим, а ще через тридцять років світ побачив переклад О. Твардовського. Саме ця версія й попала до російського «Кобзаря», який вийшов у знаній серії «Библиотека всемирной литературы» [7]. О. Твардовський робив поетичні переклади тільки з української та білоруської мов, а в «Гайдамаках» його насамперед привабила висока народність, поєднання героїчного й буденного, епічного й ліричного, інтонаційна розмаїтість та жанрова свобода. Усе це було притаманно й самому Твардовському–поету та втілено, до прикладу, в його поемі «Василий Тёркин». Високо оцінюючи внесок О. Твардовського в російську Шевченкіану, К. Чуковський у своїй книзі «Высокое искус-

ство» підкреслював, що поет підійшов до перекладів з «Кобзаря» «зрілим майстром фольклорного стилю» [5, с. 246]. Саме тому цей переклад Шевченкової поеми став об'єктом спеціального наукового дослідження.

Зрозуміло, що ефективне відтворення тексту оригіналу іншою (навіть близькоспорідненою) мовою здійснюється не шляхом механічного пошуку лексичних чи граматичних відповідників, тим більше, що їх узагалі може і не бути. Художній переклад тому й має особливий статус і не належить до суто практичної міжмовної комунікації, бо він наділений естетичною багатозначністю. Ота естетика першотвору часом примушує перекладача навмисно відмовлятися від запропонованих словниками чи граматики еквівалентів, бо вони стилістично в цьому перекладі неприйнятні. Саме тоді у високохудожніх перекладах і з'являються національно марковані елементи, здатні зберегти той колорит першотвору, що робить його надбанням не тільки своєї культури і літератури, але й дозволяє ознайомити з ним інокультурного й іномовного читача.

У поемі «Гайдамаки», яку дослідники небезпідставно називають першим українським історичним романом у віршах, змальовано широку картину боротьби нашого народу проти польсько-шляхетського панування в Україні. Тому абсолютно закономірною є величезна кількість лексики на позначення українських історичних та культурно-побутових реалій того часу, більшість з яких не має ні повних, ні часткових еквівалентів у лексиці сучасної російської літературної мови. Цю перекладацьку проблему О. Твардовський практично завжди вирішує на користь Шевченкового слова.

Найяскравішим компонентом в арсеналі безеквівалентних одиниць перекладу є, безумовно, ономастичний простір літературного твору. Власні назви дають необхідну фонову інформацію, стають певною системою координат для організації художнього хронотопу. Ономастикон поеми представлений в основному антропонімами і топонімами, більшість з яких (особливо якщо вони відрізняються від російських відповідників) у перекладі подано в автентичному українізованому варіанті. Наприклад: *Сирота Ярема, сирота убогий...* [7, с. 83]; *Жила-была Ганна в хате при дороге...* [7, с. 87]; *Запиши, Микола, хлопца в список* [7, с. 109]; *Ну, Галайда, с нами в путь-дорогу* [7, с. 110]; *Много их, а кто укажет, где Гонты могила?.. Зализняк, душа родная, где лежит зарытый?* [7, с. 105]; *«Оксана! Оксана! Где ты?..» – Стихнул, зажурился* [7, с. 114]. Як бачимо,

для передання українських антропонімів перекладач застосовує прийом транслітерації. Лише один раз О. Твардовський подає російський аналог, пор.: *Перед паном Хведором ходить жид ходором, і задком, і передком перед паном Хведірко* [6, с. 78] – *Перед паном Фёдором ходит жид ходором, и задком, и передком перед паном Федорком* [7, с. 88].

Набагато ширше в поемі використано топоніми; у перекладі більшість із них так само транслітерується. Сам Шевченко онім Україна вживає в двох варіантах: *Сини мої! Орли мої! Летіть в Україну* [6, с. 67]; *Ще день Україну катували ляхи скажені* [6, с. 95]. Так само й у перекладі: *Днепр сердитый негодует, плачет Украина* [7, с. 78]; *Сыны мои, на Украину летите орлами* [7, с. 76]. Щодо інших топонімів, то в перекладі прийом транслітерації (транскрипції) обов'язково доповнюється традиційними російсько-українськими звуковими відповідниками. *Рассуждают, вспоминают, как Сечь собирали* [7, с. 78]; *Кобзарь жарит, а казаки – аж Хортица гнётся, – гопака дают такого* [7, с. 78]; *Разбрелись конфедераты по Литве, Волыни, по Молдавии, по Польше, и по Украине* [7, с. 82]; *Завтра ночью нож свящёный в Чигрине достану* [7, с. 92]; *Будешь в Киеве с панами ходит важным паном* [7, с. 92]; *Где же люди? Над Тясьмином* [7, с. 96]; *Нет Богдана, чтоб Воды Жёлтые и Рось окрасит кровью, как бывало* [7, с. 103]; *Запылала Смеляница и Корсунь за нею* [7, с. 107]; *Полыхают разом Канев, Чигирин, Черкассы. Чёрный шлях окутан дымом, и кровь полилася до Волыни* [7, с. 108]; *На Кубани, на Дунае казаки укрылись* [7, с. 137]. Так само транслітеруються перекладачем і назви народного руху тієї пори: *Гупаливщина, Коливищина*. Однак назви мікротопонімів *Воронівка, Вербівка, Майданівка* тощо перекладач подає з традиційно закріпленим за цією групою російським суфіксом: *Вороновка, Вербовка, Майдановка*.

Апелятивна безеквівалентна лексика – це так звані реалії, тобто «моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [1, с. 58]. Обов'язковим компонентом для будь-якого твору на історичну тематику є так звані історичні реалії, котрі в іномовному середовищі сприймаються як країнознавча лексика з етнокультурною складовою. У перекладознавстві такі терміни називають словами з нульовим еквівалентом, тому в перекладах ці історичні реалії найчастіше транскрибуються чи трансліте-

руються. Наприклад: *Сыны мои, гайдамаки! Волен свет широкий* [7, с. 76]; *И покрыли степь до моря казаки лихие* [7, с. 78]; *Идут, идут атаманы с гетманами в хату* [7, с. 78]; *Пир горою. А старшины на совете вроде* [7, с. 79]; *Гуляй, паны, без жупанов* [7, с. 79]; *Сам – казак, душа простая, казацкого роду...* [7, с. 80]; *Любит батько песню-правду о казацкой славе* [7, с. 81]; *Было время, гордо шляхта голову носила, с москалями и с ордою мерялася силой* [7, с. 81]; *Разбрелись конфедераты по Литве, Волыни...* [7, с. 82]; *Будешь в Киеве с панами ходить важным паном* [7, с. 92]; *Как гетманша, сядешь в кресло...* [7, с. 92]; *Он песню старую поёт, как Наливайко с ляхом бился* [7, с. 95]; *Взмахнёт булавою – море закипит* [7, с. 95]; *Кошевым, говорит, будет, да и только* [7, с. 97]; *Старшины тихо стали за дубом, а под дубом сидит слепой кобзарь, вокруг него запорожцы и гайдамаки* [7, с. 97]; *А мы будем пировать, панов-ляхов угощать* [7, с. 101]; *На паницину не ходила, охала, стонала...* [7, с. 87]; *Смерть шляхетству!* [7, с. 107]; *Я видала – каты-ляхи все дрожмя дрожали* [7, с. 117].

Не менш різноманітну наступну групу безеквівалентної лексики складають українські побутові реалії, які в «Гайдамаках» кількісно переважають навіть реалії історичні. Більшість із них знайома російськомовному читачеві й без перекладу, бо такі слова або мають спільнокореневі відповідники в сучасній російській мові, або фіксуються словниками з ремарками «обласне» чи «застаріле». Саме такі лексичні відповідники й обирає О. Твардовський. З тематичного погляду це назви одягу, страв, напоїв, будівель, предметів домашнього начиння, музичних інструментів, а також назви осіб за різноманітними ознаками. *Только жаль, что кожух тёплый на другого шитый* [7, с. 77]; *А тем часом в жупанах богатых идут, идут атаманы с гетманами в хату* [7, с. 78]; *И ходят меж возов старшины в киреях чёрных, как один* [7, с. 97]; *Я курицу продала, ношу черевики* [7, с. 118]; *Улыбнулась, на ту свитку села...* [7, с. 91]; *...Как закуривали люльки в Польше на базаре* [7, с. 78]; *Кухоль ходит, высыхает – не моргнёшь и глазом* [7, с. 79]; *Поставец, горилки полный, по столу гуляет* [7, с. 87]; *Что же внуки? Всё равно им – панам жито сеют* [7, с. 105]; *А я сбегая в шинок, выпью чарку да другую* [7, с. 121]; *Гайда, хлопцы! Погасает каганец казачий* [7, с. 123]; *И будешь смотреться в колодец, в криницу, в бескрайнее море...* [7, с. 75]; *Где корчма была – огнище* [7, с. 114]; *Кобзарь жарит, а*

казаки... *гопака* дают такого... [7, с. 78]; *Эй, собака, где цымбалы?* [7, с. 87]; *Зализняк же берёт кобзу..* [7, с. 121]; «*Жарь, кобзарик, лей, шинкарик!*» – *бывало, кричали* [7, с. 78]. Загальновідомо, що саме завдяки способу транскодування слів з нульовим еквівалентом відбувається взаємне збагачення мов, що має свій найяскравіший вигляд в художніх перекладах, бо тут уведення слів-реалій чужої мови стає своєрідним стилістичним прийомом, який допомагає зберегти національний колорит першотвору.

Однак заради відтворення колориту та народно-розмовної стихії оригіналу перекладач залишає в транслітерованому вигляді слова, що не належать до власне безеквівалентної лексики, бо мають прямі лексичні відповідники в російській мові. Це так звані псевдореалії, уникати яких свого часу радив відомий теоретик міжслов'янського перекладу М. Рильський [2, с. 59]. *Тихо-тихо* Гриця *дивчина* заводит [7, с. 79]; *Дивчата*, вам надо её вспоминать [7, с. 76]; *Друг за другом ходят кругом парубки* с дедами [7, с. 79]; ...*Пеки, жинка, блины!* [7, с. 101]; *Дед ещё гуляет, а батько* в гробу [7, с. 135]; *Так я думала, бабуся*, и сердце смеялось [7, с. 125]; *Спасибо, дедуся*, что ты приберёг в памяти столетней славу гайдамаков [7, с. 135]; *Прости, дедусь!* Ну, да пусть их как хотят, так судят [7, с. 135]; *Черница* склонилась над нею, опечалилась [7, с. 125]; *Так-то, хлопцы! Добре, хлопцы!* Будете панами [7, с. 79]; «*Тату... Тату... Мы – не ляхи*» [7, с. 130]. Щоб переклад був якомога ближчим до оригіналу, О. Твардовський спеціально вживає ненормативну для сучасної російської літературної мови лексику: архаїзми, діалектизми, просторіччя. Наприклад: *Так помолимся – и гайда* в путь на Украину! [7, с. 81] (мотиваційна основа для ключового слова поеми *гайдамаки*); *Шляхта Польшей* управляла, *чванилась*, гуляла [7, с. 81]; *Так поёт себе Ярема* в роце той *затишной* [7, с. 90]; *Я сегодня* запоздала: отец *занедужил* [7, с. 91]; *Собаки гавкнут*, замолчат [7, с. 95]; *Да нет, это люди гомонят...* – *Догомонятся*, что ляхи услышат [7, с. 97]; *Ладно!* Будем *журичься*, время Богу молиться [7, с. 98]; «*Оксана! Оксана! Где ты?* – *Стихнул, зажурился* [7, с. 114]; «*Где ж Галайда?*» – *Максим кличет*. *Следа не осталось...* [7, с. 123]; *Побежали старцы, дети, хворые*, калеки [7, с. 129].

Подеколи, правда, бажання перекладача зберегти знайоме російському читачеві українське слово призводить до серйозних недоліків семантичного плану, адже в близькоспоріднених мовах існують

так звані міжмовні омоніми. Так, наприклад, українська лексема *лихий* має значення ‘сердитий, злий’, ‘сповнений горя, страждань’, а російська *лихой* має зовсім іншу семантику: ‘быстрый, стремительный’, ‘бойкий’, ‘смелый, удалой’, ‘резвый, горячий (о лошадях)’ [2, с. 188]. Тому в контексті *И покрыли степь до моря казаки лихие* [7, с. 78] переклад цілком адекватний, а от у випадку *Доля моя, доля! Несчастливая, лихая, горькая судьбина...* [7, с. 134] вживання лексеми *лихая* недоречне. Так само трапилося і при перекладі рядків *Заревіли гайдамаки: «Добре, батьку! Чуєм!»* [6, с. 114] – *Заревели гайдамаки: «Добре, батько, чуем!»* [7, с. 123], оскільки російська лексема не має значення ‘чути, сприймати на слух’ [2, с. 368].

Надзвичайно виразним українським компонентом в аналізованому перекладі є фразеологізми, котрі О. Твардовський здебільшого намагається зберегти в оригінальному вигляді. Пор.: ...*А тим часом* пишними рядами виступають отамани... [6, с. 68] – *А тем часом* в жупанах богатых идут, идут атаманы... [7, с. 78]; ...*Та розумне ваше слово брехнею підбите* [6, с. 68] – *Очень умны ваши речи, да брехнёй подбиты* [7, с. 77]; *Буде з мене. Скажу ще раз: пан я над панами* [6, с. 70] – *И того с меня довольно – пан я над панами* [7, с. 79]; *Не так пани, як підпанки, або – поки сонце зійде, то роса очі виїсть* [6, с. 90] – *Не так паны, как подпанки, а ещё: пока солнце взойдёт, роса глаза выест* [7, с. 98]; *Купили хрину – треба з’їсти; плачте, очі, хоч повилазьте: бачили, що купували; грошам не пропадать* [6, с. 88] – *Купили хрену – надо съест; плачьте, глаза, хоть вон повилазьте: видели, что покупали, – деньгам не пропадать* [7, с. 97]; *Де Тарас? Нема, не чуть... не в батька діти* [6, с. 95] – *Где Тарас? Не слышно... Нет. Не в батька дети* [7, с. 103]. Таке вдале, на нашу думку, транскодування паремій можливе саме завдяки близькому спорідненню мов оригіналу та перекладу. Однак в окремих випадках деякі застарілі реалії перекладаються, що призводить до появи фразеологічних напівкальок: *Ох, старі голови та розумні: химерять–химерять та й зроблять з лемеша швайку* [6, с. 87] – ...*Чудят, чудят, да и сделают из лемеха шило* [7, с. 97]; *Де можна лантух, там торби не треба* [6, с. 87] – *Где можно с мешком, там торбы не надо* [7, с. 97]; *Добре, сину, матері їх хиря!* [6, с. 99] – *Добре, хлопец, тряси их хвороба!* [7, с. 108].

Якщо лексико-фразеологічні українізми досить активно вживаються в російському перекладі, то граматичні форми мови ори-

гіналу не такі частотні, хоча й дуже експресивні. Найбільше збережено українських звертань з кличним відмінком: *Пой, старче Божий* [7, с. 98]; *Ничего, панове, бросайте его, запалим церковь!* [7, с. 94]; *Слушайте ж, панове-громада!* [7, с. 100]; «*Эй, убогий, погоди-ка!*» – «*Я не нищий, пане*» [7, с. 114]; *Выпьем, Гонта, друже!* [7, с. 117]; «*Тату... Тату... Мы не ляхи!*» [7, с. 130].

Подеколи трапляються в перекладі актуальні для української мови, але застарілі для російської форми множини іменників (*Сыны мои, гайдамаки! Волен свет широкий* [7, с. 76]; «*Чем вы, батьки, недовольны?* – *у старых спрошу я* [7, с. 78]), відмінкові форми іменників чоловічого роду (*Где Наливайка славный прах?* [7, с. 103]; *Вспоминаю батька, деда вспоминаю...* [7, с. 135]), дієприслівники (*Похвалялись гайдамаки, на Умань идучи...* [7, с. 127]; *Зализняк же едет молча, нахмуривши брови* [7, с. 110]; *Как в праздник, Минеи закрывши, бывало...* [7, с. 135]), прийменникові конструкції (*Пойдём, Ганна, до попа Богу помолиться* [7, с. 101]; *Гайда с нами до Лысянки, там ножи наточим* [7, с. 109]; ...*Чтоб из кельи взять Оксану и ехать до дому* [7, с. 127]). Усі ці архаїчні деталі в перекладі сприяють стилізації під фольклор, з одного боку, а з іншого – дозволяють перекладачеві лишатися якомога ближчим до оригіналу.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Зіставний мовностилістичний аналіз оригінального твору (поєми Т. Шевченка «Гайдамаки») та його перекладу російською мовою, здійсненого О. Твардовським, дозволяє дійти цікавих висновків про можливості збереження національного колориту першотвору при відтворенні його іншою мовою. Подолання мовного і культурного бар'єру в перекладі зводиться до пошуків не тільки цілком еквівалентних слів чи граматичних форм і конструкцій, а й до творчого переосмислення та перекодування одиниць з виразним національно-мовним значенням і етнокультурним забарвленням. Тому транскодовані безеквівалентні компоненти оригіналу в будь-якому перекладі – явище цілком виправдане й закономірне, оскільки засвідчує ще й інтертекстуальні зв'язки двох цілком самодостатніх творів. У перекладах з близькоспоріднених слов'янських мов можливості транскодування безеквівалентних одиниць набагато ширші, ніж, скажімо, у випадку з неспорідненими мовами. До списку таких неперекладних утворень у нашому випадку належить практично весь ономастикон (антропоніми, топоніми), слова-реалії (історичні, побутові), псевдореалії, архаїзми,

розмовно-просторічна лексика, фольклоризми, фразеологізми, паремії, окремі форми слів та синтаксичні конструкції. Основні прийоми відтворення специфічно українських компонентів у цьому російсько-му перекладі – це транскрипція і транслітерація, калькування, а також залучення лексем зі сфери обмеженого чи пасивного вживання (архаїзмів, діалектизмів, просторіччя).

Джерела та література

1. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад : на матеріалі англомовних перекладів української прози / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 215 с.
2. Кочерган М. П. Словарь русско-украинских межъязыковых омонимов : Словник російсько-українських міжмовних омонімів / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 1997. – 400 с.
3. Рильський М. Т. Мистецтво перекладу : Статті. Виступи. Нотатки / М. Т. Рильський. – К. : Дніпро, 1975. – 312 с.
4. Савенець А. Поезія у перекладі: «українська» Шимборська : [монографія] / А. Савенець. – Люблін–Житомир : Полісся, 2006. – 366 с.
5. Чуковский К. И. Высокое искусство / К. И. Чуковский. – М. : Советский писатель, 1988. – 352 с.
6. Шевченко Т. Г. Кобзар / Т. Г. Шевченко. – К. : Дніпро, 1987. – 693 с.
7. Шевченко Тарас. Кобзарь : Стихотворения и поэмы : Перевод с украинского / Т. Шевченко. – М. : Изд-во «Художественная литература», 1972. – 655 с.
8. Эткинд Е. Поэзия и перевод / Е. Эткинд. – Москва–Ленинград : Советский писатель, 1963. – 430 с.

Приймачок Оксана. Український компонент русскоязычного перевода поэмы Т. Шевченко «Гайдамаки». Стаття посвящена докладному описанию українських безеквівалентних компонентів художественного перевода, репрезентуючих тесную интертекстуальную связь с оригиналом. Матеріалом для аналізу стала поема Т. Шевченко «Гайдамаки» и её перевод на русский язык. Преодоление языкового барьера в переводе осуществляется в основном путём творческого перекодирования единиц с выразительной этнокультурной окраской. Поэтому безеквівалентные компоненты в переводе – явление вполне оправданное и закономерное. В близкородственных переводах возможности транскодирования намного шире, чем в случае с неродственными языками. Исследованы следующие непереводаемые образования: ономастикон (антропонимы, топонимы), реалии (исторические, бытовые), лжереалии, архаизмы, разговорно-просторечная лексика, фразеологизмы, паремии, отдельные формы слов и синтаксические конструкции. Показано, что основными приёмами воспроизведения специфически українських компонентів являются транскрипция и транслитерация, калькирование, а также привлечение лексем сферы ограниченного или пассивного употребления (архаизмы, диалектизмы, просторечие).

Ключевые слова: переводоведение, художественный перевод, безэквивалентный компонент, интертекстуальность, реалия, транскодирование, калькирование, национальный колорит.

Oksana Prymachok. The Ukrainian component of Russian translation of T. Shevchenko's poem "Haydamaks". The article is devoted to the detailed description of the Ukrainian components of translation which have no equivalents and present close connection with the original. The material for the analysis was T. Shevchenko's poem "Haydamaks" and its translation into Russian. The overcoming of language barrier in the translation mainly lies in the creative encoding of the words with expressive ethno cultural colouring. Therefore, the original components, that have no equivalents in any translation, are a justifiable and natural phenomenon. In the translations of close related Slavic languages the possibilities of encoding such units are much bigger than in case with unrelated languages. The following formations, which cannot be translated, have been researched: anthroponyms, toponyms, words-realities (historical, everyday), pseudorealities, archaisms, colloquialisms, idioms, proverbs, definite word forms, and syntactical constructions. It is shown, that the major ways of reproduction of specific Ukrainian components in this Russian translation are transcription and transliteration, modelling words and constructions after foreign patterns, and also using lexical units from the sphere of limited or passive use (archaisms, dialecticisms, colloquialisms).

Key words: theory of translation, artistic translation, a component without an equivalent, intertextual analysis, reality, encoding, modelling words and constructions after foreign patterns, national colouring.

УДК 811.161.2'373.47

Ірина Процик

**«МИ НЕ ВОРОГИ – МИ УКРАЇНЦІ».
УКРАЇНСЬКІ ФУТБОЛЬНІ УЛЬТРАС
ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ**

У статті проаналізовано зміну вербальної та невербальної поведінки українських футбольних ультрас під час національної Революції гідності 2013-2014 рр. Рухи футбольних ультрас у всьому світі характеризуються активним девіантним поведінням та словесною агресією стосовно фанатських угруповань клубів-суперників. Ще пізніше тому й українські футбольні ультрас не були винятком на світовій фанатській сцені, проте події останніх місяців в Україні дають новий матеріал для оцінки поведінки та комунікації членів цієї субкультури. Представники фанатської футбольної спільноти з різних українських міст висловилися на підтримку Майдану, долучилися до активних про-